

URSUL BRUN ȘI COEXISTENȚA SA CU OMUL ÎN ROMÂNIA

Conservarea biodiversității este una dintre prioritățile societății moderne, însă coexistența omului cu speciile de faună sălbatică este deseori o provocare. În cazul unor specii cum sunt carnivorele mari, care nu doar afectează interesele economice ale omului dar pot să îi pună în pericol viața, fac subiectul unor controverse aprinse, așa cum este și cazul ursului brun în România - țara cu cei mai mulți urși din Uniunea Europeană. Conflictele recente, tot mai numeroase și mai sângeroase, par să pună sub semnul întrebării șansa pentru o coexistență relativ pașnică, coexistență ce a dăinuit de-a lungul mai multor decenii în țara noastră. Mediatizarea exagerată dar și trunchiată a unor astfel de evenimente creează emoții intense și păreri foarte divergente ducând la o polarizare a societății. De cele mai multe ori însă, nu sunt analizate toate cauzele acestui fenomen deosebit complex. Ca atare, pentru înțelegerea situației actuale (foarte diferit față de cel din trecut), specia trebuie înțeleasă nu doar în contextul biologiei ei ci mai ales al ecologiei sale, adică al interacțiunii cu celelalte componente ale ecosistemului în care se află și mai ales cu omul. Fără a avea pretenția unui tratat exhaustiv, și cu speranța că acest material va fi perceput doar ca o invitație la rațiune nu la escaladarea și mai mult a conflictelor între oameni, în rândurile care urmează sunt prezentate câteva aspecte foarte importante în înțelegerea fenomenului la care asistăm în prezent.

URSUL - PARTICULARITĂȚI

- nu are dușmani naturali care să îl țină sub control (ca efectiv) și ca atare singura cauză care limitează dimensiunea populației și creșterea ei este hrana. Fiind omnivor are resurse foarte variate disponibile și deci condițiile pentru creșterea populației sunt favorabile pe suprafețe foarte mari. O mare parte a acestor resurse foarte abundente este însă în spațiile antropizate (chiar locuite, nu doar în culturi agricole). De aceea ajunge foarte ușor în contact cu omul (lucru deja dovedit în ultimii ani!), nu din cauză că nu ar mai avea păduri (temă falsă – pădurile României au crescut ca suprafață, sunt unele din cele mai bine conservate și corect gestionate din Europa - <https://www.forestintegrity.com/>) sau pentru că omul culege fructele de pădure (temă falsă – specia nu se hrănește exclusiv cu așa ceva iar omul nu culege așa intensiv fructele de pădure; ba chiar comparativ cu perioada comunistă, când se recoltau industrial și urșii erau prezenți, acum se recoltează foarte puțin). O simplă analiză a zonelor unde se culeg fructe de pădure sau unde pădurea a fost regenerată (deci pădurea matură a fost exploatată și înlocuită cu una tânără) arată că urșii sunt acolo încă (tocmai pentru că zonele respective le oferă unul din habitatele necesare existenței).

- este foarte oportunist și inteligent (merge unde resursa este abundentă și facil de procurat)
- este în competiție cu omul pentru resurse (ambii folosesc resurse similare și habitate similare) doar că în situația protejării stricte ursul nu mai înțelege acest lucru (de fapt nu mai există competiție, dacă unul dintre cei implicați – omul – renunță în favoarea celuilalt – ursul – care a devenit

protejat). Deci mesajul de competiție care era transmis de vânare (faptul că omul care își apără resursele este dușman mortal și trebuie evitat) a dispărut. Dimpotrivă, acum ursul vede că nu mai pățește nimic când ia din ce e al omului (eventual este speriat sau cel mult tranchilizat și relocat). Acest mesaj greșit îi va dăuna în loc să îi fie de folos, pentru că ajungând în conflict cu omul, acesta din urmă ajunge să îl respingă/urască și va încerca să îl elimine cu orice preț (indiferent de dorința unora spre conservare). **Deci tot ursul va pierde pe termen lung chiar dacă pierde și omul pe termen scurt (până când îl va elimina pe urs).**

EVITAREA CONFLICTULUI – CONDIȚIE DE BAZĂ PENTRU CONSERVARE

În cazul ursului (animal care poate să atace și chiar să omoare omul) este esențial să se evite pe cât posibil conflictul cu omul și mai ales să se evite ca omul (așa cum e scris mai jos) să îl perceapă ca fiind un pericol iminent și permanent – ceea ce va genera omului senzația de frică și ură, și ca atare o atitudine de respingere. Această atitudine este tocmai pericolul cel mai mare pentru conservarea speciei (lucru demonstrat în țările unde specia a dispărut nu prin degradarea habitatului de către om ci prin eliminarea efectivă a exemplarelor de către om). Din păcate, deși există multă literatură pe această temă a percepțiilor și a emoțiilor (și a modului în care ele influențează decizia individului), subiectul este încă ignorat în problema ursului din România. Deci cel mai important lucru este păstrarea unei atitudini favorabile față de urs a celor care împart cu el habitatul (nu a celor care sunt departe de el). Ca atare, nu contează de fapt numărul urșilor (tema artificial întreținută de unele ONG-uri cu alte interese, în special financiare) ci conflictul cu omul (mai ales că nu se pune problema că ar fi atâți de puțini urși încât intervenția preventivă prin vânătoare reglementată ar duce la dispariția lor). Deci întârzierea luării unor măsuri ferme pentru siguranța populației este nejustificată și va produce efecte negative asupra speciei. Indiferent dacă sunt puțini sau mulți (deși e clar ca sunt foarte mulți), dacă ajung în conflict cu omul vor dispărea așa cum au dispărut și în alte țări din vest. Exemplele urșilor (de fapt câte un exemplar) care au intrat în Germania în 2006 (<http://www.dw.com/en/germanys-problem-bear-bruno-is-dead/a-2068219>) și în Elveția în 2013 (https://www.swissinfo.ch/eng/game-over_switzerland-s-only-wild-bear-is-shot/35035130) sunt elocvente în acest caz. Cazul și mai recent al celor 2 ursoaice de la o grădină zoologică din Anglia (<https://edition.cnn.com/2021/05/22/uk/bears-zoo-enclosure-escape-scli-gbr-intl/index.html>) care nu au atacat niciun om dar au fost împușcate (deoarece tranchilizarea ar fi durat 20 minute în care însă acestea erau imprevizibile!!)

COEXISTENȚA – SINGURA CALE PENTRU CONSERVARE

Pentru ca are nevoie de spații extinse mai ales pentru a avea populații viguroase și și de habitate variate povestea cu existența în lumi total diferite (spațial separate) nu există în România (așa cum nu există în Europa). Omul cu siguranță nu va abandona terenurile pe care le folosește de milenii și deci ursul nu va avea suficient habitat doar pentru el și pentru astfel de populații mari. Ca atare, pentru că habitatul ursului include categoric și spațiile folosite de om (din păcate în ultima vreme chiar și spații intravilane), singura cale este **coexistența** sa cu omul. Dar coexistența înseamnă să existe ambii actori în același loc, iar în cazul unor specii care ajung în conflict este un deziderat dificil.

Înainte de toate însă, trebuie înțeles că doar cei care locuiesc în astfel de zone (rurale de obicei, urbane mai rar) sunt cei care trebuie să coexiste cu el și de aceea ei trebuie să fie cei care să decidă care este calea și costul coexistenței (nu ceilalți din zone unde nu sunt urși). În plus, coexistența e o cale de mijloc (nu protejare totală a ursului în detrimentul omului și nici exterminarea lui!). Această coexistență necesită lipsa conflictului (sau acesta să fie foarte redus) între cei doi actori. Altfel omul, care este mai puternic, va elimina ursul (așa cum s-a întâmplat în alte state europene) legal sau ilegal. Conflictul nu poate fi redus sau evitat dacă cei doi actori nu se evită reciproc. Pentru urs acest lucru e posibil doar dacă înțelege că omul este un competitor/dușman periculos (și nu o sursă îmbelșugată și inofensivă de hrană – așa cum înțelege acum în contextul în care poate să intre și să ia resurse fără să fie pedepsit). Mesajul că omul este un competitor/dușman periculos este/era indus prin vânătoarea activă (și sustenabilă) a ursului aceasta fiind percepută de el ca o persecutarea constantă, (foarte diferit față de pedepsirea sporadică, după ce produce o pagubă, pedepsire ce poate fi mai degrabă percepută ca accidentală). Acest mesaj (omul este un competitor/dușman periculos chiar mortal) nu are cum să fie transmis prin protejarea totală, cu intervenții sporadice și tardive de cele mai multe ori (și care deseori nu pedepsesc adevăratul făptaș ci foarte probabil un alt animal). Ca atare, noi începem deja să pierdem (dacă nu am pierdut deja în multe locuri) șansa de coexistență cu el (condiție care era în trecut asigurată prin practicarea vânătorii regulate).

COMPORTAMENTUL INDUS – IMPORTANT PENTRU COEXISTENȚĂ

Studiile recente au arătat că de fapt nu dimensiunea pagubei (*tangible costs*) influențează decizia omului în relația cu ursul ci percepția pericolului care induce frică și respingere (*intangible costs*). Deci foarte important este ca omul să nu perceapă ursul ca un pericol iminent (lucru menționat deja în partea introductivă). Acest lucru nu poate fi asigurat prin protejarea totală care este impusă acum întrucât ursul vine tot mai aproape de om (căutând hrană) și îl atacă tot mai des (ministerul ar trebui să aibă statistici în acest sens, sistemul RO-Alert de asemenea). Un astfel de sentiment –

frica/groaza - este foarte probabil cauza pentru care statele membre cărora România le-a cerut sprijin pentru relocarea unor exemplare, au refuzat ferm. Și tot un sentiment similar a dus la măsurile radicale luate în cazul unor exemplare singulare care au ajuns în Germania în 2006 (<http://www.dw.com/en/germanys-problem-bear-bruno-is-dead/a-2068219>) și respectiv Elveția în 2013 (https://www.swissinfo.ch/eng/game-over_switzerland-s-only-wild-bear-is-shot/35035130).

Schimbarea comportamentului în urma vânării unor specii a fost deja demonstrată de cercetări (i.e. animalele din speciile care erau vâdate evitau omul fie în general și mai ales în special în zonele de vânătoare și perioadele de vânătoare). Ca atare, în prezența omului se retrag din teritoriu și revin după ce acesta pleacă (așa-numitul „*peisaj al fricii*” sau „*landscape of fear*”). Acum asistăm la o schimbare în sens opus – nemaifiind vâdate, animale sălbatice care erau vâdate în trecut, nu doar ursul ci și vulpea de exemplu (care nu mai e căutată pentru blana), nu mai evită omul ci dimpotrivă ajung să îl caute (nu pe el în sine ci comunitățile lui care oferă hrană) întrucât îl asociază cu hrana abundentă și ușor de procurat (fără să întâmpine rezistență și mai ales reacții ferme/mortale cum erau în trecut). În cazul animalelor care pot ataca și ucide oameni (cum este cazul ursului în România) povestea devine mult mai complicată (implicațiile emoționale sunt foarte puternice și duc la reacții radicale).

POLARIZAREA SOCIETĂȚII PE TEMA URȘILOR ȘI CONSERVĂRII LOR

Diferența de opinii între segmente ale societății umane este datorată (și demonstrat acest lucru) diferenței în ceea ce privește experiența directă cu animalul. Cei care nu au experiențe directe au o percepție pozitivă în general (chiar dacă ar fi un animal periculos) și în favoarea conservării (protejării totale) pe când cei care au avut experiențe directe au o percepție generală negativă, pentru că frica generează respingere sau chiar ură. Deci vedem o segregare a societății între cei care sunt departe de urs (departe de pericol) și cei care sunt cu el în același loc (cu pericolul iminent la ușă). Segregarea se datorează în general tendinței de urbanizare (care e o tendință la nivel global) și care face ca lumea de la oraș (departe de natură) să înțeleagă diferit (nu neapărat rău intenționat dar nici corect) natura nu doar cu frumusețile ei dar și cu toate costurile ei (cum e și costul/pericolul coexistenței cu animale periculoase în preajmă), față de cei care trăiesc efectiv în natură (cu animale periculoase în preajmă tot timpul). Din păcate cei din mediul urban sunt mai mulți, mai uniți la vot, mai eficienți cu (dar și manipulați de) mijloacele de lobby (Facebook, Twitter, etc) și ca atare mult mai influenți. Deci își impun punctul de vedere bazat pe emoțiile lor și pe modul cum văd ei natura, fără să înțeleagă întreaga poveste (cu toate costurile și cu toți actorii implicați). Cei din mediul rural sunt mai puțini ca număr, mai puțin uniți la vot și mai puțin utilizatori a instrumentelor moderne de lobby (și manipulare în același timp) dar aceștia trăiesc efectiv în zonele unde există și urșii. Chiar dacă în România efectele protejării stricte se resimt deja în unele orașe (unde urșii intră frecvent), în

mare măsură, lumea din mediul urban rămâne ușor de convins în favoarea conservării. Deci cei afectați direct (din mediul urban sau rural) nu își pot impune punctul de vedere deși de fapt doar aceștia conviețuiesc cu urșii și doar aceștia sunt în interacțiune directă cu ei. **Deci doar ei sunt parte efectivă a conservării speciei și nu publicul în general și în nici un caz cei din zone care nu au nicio legătură efectivă cu aceasta interacțiune.** Siguranța acestor oameni este decisivă în acceptarea ursului și deci asigurarea coexistenței. În caz contrar, își vor face singuri dreptate, se vor apăra singuri și vor elimina competitorul/amenințarea. Deci ignorarea nevoii lor de siguranță a celor afectați direct duce în sens opus conservării speciei (efect negativ d.p.d.v al conservării biodiversității) și este discriminare având și un efect social negativ (considerarea drepturilor ursului mai presus de cele ale omului, condamnarea să trăiască în frică și să își asume pierderile – o condamnare de către alți semeni ai lor care nu împărtășesc aceleași costuri/pericole deloc). Abordarea/analiza la nivel local a problemei și apoi fie luarea deciziilor la nivel administrativ corect (acolo unde este problema) fie luarea deciziei la nivel central dar pe baza analizei la nivel local este singura cale eficientă (comunitatea locală în cauză este parte din același ecosistem cu ursul nu populația umană a țării în general). Luarea deciziei la nivel central bazată pe lobby-ul publicului general este o abordare greșită (abordare *top-down*). Mai mult decât atât, de cele mai multe ori decizia este influențată de presiuni efectuate de anumite organizații care manipulează opinia publică (și cel mai ușor de manipulat este omul care trăiește departe de locul respectiv și nu are toate informațiile – vezi campanii de salvare a tigrilor din Africa, balene din Norvegia, păduri din Amazon etc.).

MĂSURI PRO-ACTIVE DUC LA CONSERVARE – CELE REACTIVE LA DISPARIȚIE

Măsurile luate pentru gestionarea conflictului dintre om și urs au fost intens dezbătute în ultimii ani. Nu a fost însă luată în calcul diferența imensă între măsuri pro-active (care previn) și re-active (care încearcă doar să repare, deși în acest caz nu reușesc). Ba chiar mai rău decât atât, chiar și cele reactive au fost deseori întârziate sau evitate (cazul aprobării unei derogări de extragere nu de relocare). Pentru evitarea unui sentiment de respingere (cheia conservării speciei) măsurile reactive nu sunt utile deloc. Doar măsurile pro active pot duce la evitarea producerii sau escaladării conflictului.

Vânărea este o măsură **pro-activă** care **previne** conflictul în general prin: eliminare promptă a urșilor care ajung prea aproape de om sau animalele/bunurile lui (chiar înainte să atace); ținerea sub control a populațiilor de urs și astfel a unor densități optime d.p.d.v al realizării unui echilibru cu celelalte specii dar mai ales a relației cu omul; inducerea percepției de competiție ursului care astfel

va evita omul (percepându-l ca un competitor mult mai puternic, mortal chiar). Prevenind conflictul, asigură coexistența cu omul (așa cum a făcut-o de decenii, înainte de decizia greșită de a considera ursul ca strict protejat; ca să nu mai vorbim de faptul că a fost considerat ca strict protejat pe o temă complet falsă – și anume faptul că ar fi pe cale de dispariție în România).

Recoltarea după ce s-a produs paguba/atacul (**măsuri re-active**) **nu previne** conflictul și nici nu îl stinge deloc pentru că nu adresează deloc percepția de frică/respingere a omului. Pentru cel atacat chiar nu contează banii primiți sau faptul că ursul a fost împușcat de altcineva. Cu atât mai mult în cazul atacurilor asupra omului. Trauma psihică și fizică nu poate fi compensată financiar și nici prin pedepsirea animalului. Ca atare, omul va avea o percepție de frică/groză/ură și o atitudine de respingere. De aceea va face orice îi stă în putință să se răzbune singur (și datorita frustrării aduse de sentimentul că statul îl consideră pe urs mai important decât pe el, cetățean al statului). Deci compensațiile nici nu previn și nici nu sunt de fapt reparatorii în cazul conflictului produs în sensul asigurării coexistenței (a sentimentului de siguranță pentru om).

Celelalte măsuri (relocare, garduri electrice, câini ciobănești etc.) nu induc teamă ursului astfel încât să îl facă să evite omul. Cel mult îl fac să caute insistent o cale să își procure hrana (deci întârzie conflictul). În plus, utilizarea gardurilor electrice în general și pe suprafețe imense (cu costuri imense) ar duce la fragmentarea habitatului nu doar pentru urs dar și pentru alte specii care se hrănesc în culturile oamenilor. Iar dacă nu s-a face peste tot (ceea ce este cel mai plauzibil) ar duce la o presiune exagerată asupra unor terenuri și comunități. Relocarea exemplarelor problemă este de fapt relocarea problemei. Lucru deja demonstrat de numeroasele relocări făcute de ICAS. Acestea nu reduc deloc potențialul de conflict ci mai degrabă îl măresc având în vedere ca în zonele unde sunt relocați, ursii vor avea același comportament (tranchilizarea și relocarea nu induc frica de oameni). Normalitatea era de fapt conștientizarea relației de competiție, competiție care duce la eliminare. Niciuna din soluțiile alternative nu realizează acest lucru, în timp ce vânătoarea da (lucru demonstrat în trecut dar și în prezent în țările unde această activitate de gestionare durabilă nu s-a oprit).

VÂNĂTOAREA LEGALĂ ESTE GESTIONARE DURABILĂ NU EXTERMINARE

În discursul public de cele mai multe ori se face confuzie (foarte probabil intenționat) între braconaj (activitate ilegală de capturare/ucidere a exemplarelor din fauna sălbatică) și vânătoare (activitate legal desfășurată, pentru gestionarea durabilă a speciilor de interes cinegetic cu scopul de a asigura un echilibru al populațiilor). Activitatea de gestionare durabilă a faunei cinegetice (care implică eforturi diverse și consistente din partea gestionarilor) este simplist redusă în discursul multora la activitatea de împușcare (recoltare). Ca atare se induce publicului impresia că ar fi doar o acțiune de

decimare a unor animale nevinovate, fără respectarea niciunei reguli sau legi. Deci, considerarea vânătorii ca activitate care duce la dispariția speciilor (nu la conservarea lor) devine o concluzie logică (dar foarte greșită!). Cazul ursului nu face excepție de la acest mod eronat de abordare (în ciuda faptului că tocmai gestionarea cinegetică a dus la refacerea populației după cel de-al doilea război mondial).

1) Ideea ca vânătoarea duce la dispariția speciei.

Nimeni nu are grijă mai multă decât cei care gestionează o specie pe care o pot și recolta. Deci ei o protejează cel mai bine și își doresc efective cât mai mari și cât mai viguroase. De fapt creșterea populației de la cca. 800 ex. după al doilea război mondial la peste 6000 în prezent (chiar peste 10.000) s-a făcut prin gestionare activă (vânătoare regulată dar sustenabilă, **care includea și protejarea** acolo unde efectivele erau reduse).

Mai mult decât atât vânătoarea aduce calea de mijloc – reducerea conflictului atât prin ținerea sub control a populațiilor de urs cât și prin reducerea conflictelor (deziderat asigurat mai ales prin faptul ca ursul va evita omul în general și deci șansa de conflict este mult mai redusă). Vânătoarea sustenabilă este exact calea de mijloc pentru ca asigura existența ambilor actori și nu dispariția ursului cum greșit (dar deseori intenționat) se interpretează. Gestionarea cinegetică activă a dus la conservarea, creșterea și menținerea unei populații viguroase în România (care era și încă este vestită pentru această specie).

Gestionarii sunt cei care vin pro-activ în sprijinul comunităților locale prin prevenție, prin îndepărtarea promptă (chiar și prin împușcare) a exemplarelor care produc pagube/atacă și astfel contribuie la evitarea și reducerea conflictului (deci la o percepție de siguranță și nu de frică în rândul comunităților locale). În prezent nu pot face asta (cel mult pot interveni re-activ, după ce conflictul e produs, ceea ce nu mai ajută cu nimic la percepția oamenilor față de urs). Mai mult decât atât, pentru că ursul consumă hrana complementară pusă conform legii pentru alte specii (cervide, mistreț) și le sperie de la zonele de hrănire, chiar gestionarii care în trecut considerau ursul ca o emblema a fondului de vânătoare, au ajuns să îl vadă ca pe un dăunător.

2) Ideea ca vânătoarea de trofee duce la declinul genetic al speciei

Daca ar fi așa (daca ar fi doar de trofeu și/sau daca ar avea acest efect de declin genetic– ambele false în cazul României), populația de urs de la noi ar fi deja degenerată după atâția ani. Dimpotrivă populația este foarte mare și foarte viguroasă (cu exemplare deosebite) și cu o structură genetică foarte bună (dovedită deja de studii genetice de la ICAS).

Urșii capitali sunt urși dominanți în zona respectivă și până la momentul recoltării sunt cei care participa dominant la reproducere cu femelele din zonă. Deci transmit mesajul genetic de multe ori înainte sa fie extrași din populație. Mai degrabă vânărea preponderentă a exemplarelor mici ar putea elimina exemplare care încă nu au reușit să participe la reproducere deși poate ar avea un bagaj genetic deosebit. Este important de înțeles că managementul cinegetic în Romania nu a fost niciodată la aceste extreme (adică să extragă doar urșii cei mai mari sau doar urșii cei mai mici), lucru care poate fi dovedit de statistica punctajelor trofeelor (punctaje care se transmit la minister de către gestionari). Probabil ideea că se extrag doar cei foarte mari este artificial indusă de publicitatea exagerată în jurul trofeelor excepționale (și lipsa unei publicități pentru cele mai modeste) și foarte probabil de emoțiile intense care pot fi create în jurul lor și care pot fi exploatare.

Conf. Dr. Ing. Tudor STĂNCIOIU

Facultatea de Silvicultură și Exploatare Forestiere

Universitatea Transilvania din Brașov